

The Wind That Shakes the Barley

IERS NATIONALISME VERFILMD: WREDE STRIJD IN EEN BEELDSCHOON LANDSCHAP

Hoe wordt het verleden verbeeld, en is die verbeelding bruikbaar in het onderwijs? In deze Kleioskoop wordt *The Wind That Shakes the Barley* van Ken Loach, Gouden-Palm-winnaar van Cannes 2006, onder de loop genomen.

HUUB OATTES

Korte inhoud van de film

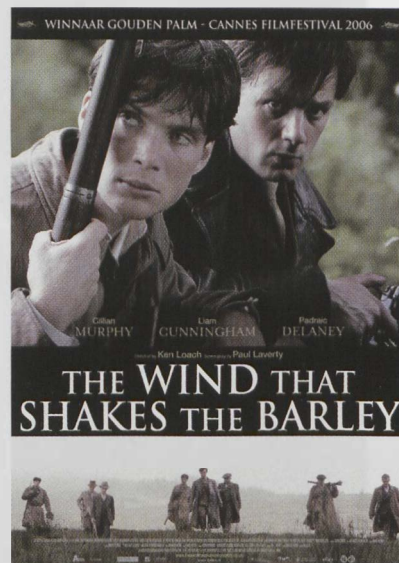
De film begint met prachtige beelden van het Ierse platteland, waar in 1920 een groepje jonge mannen hurling speelt. Onder hen Damien, een net afgestudeerde arts die naar Londen zal vertrekken. Kort daarop worden de jongemannen belaagd door de beruchte *Black and Tans*, Engelse hulptroepen, omdat ze een door de Engelse overheid verboden Ierse sport ('*Paddy games*') speelden. Als een van hen de soldaten in het Iers aanspreekt, raken deze door het dolle heen en slaan de jongen dood. Terwijl de rest van de groep, onder leiding van Damiens broer Teddy, hierna besluit om over te gaan tot gewapend verzet, benadrukt Damien hun kansloze positie en vertrekt naar Londen. Na een nieuw incident op het treinstation, waarbij de Britten een stakende Ierse treinmachinist aftuigen, kiest Damien toch voor de strijd en sluit zich aan bij de nieuwgevormde IRA. Snel daarna plegen ze, als vliegende brigade, hun eerste moordaanslag op Britse officieren en begint een gewelds-

spiraal. Onder druk pleegt één van de leden van de brigade verraad en de hele groep wordt gearresteerd. Ondanks een gruwelijke marteling waarbij zijn nagels één voor één worden uitgetrokken, houdt Teddy stand en vertelt niets. De hele groep zal de volgende morgen geëxecuteerd worden, maar 's nachts worden ze bijna allemaal gered door een overgelopen Ierse soldaat die genoeg heeft van het Britse geweld tegen zijn landgenoten.

Eenmaal uit de cel gaat de strijd door en wordt eerst afgerekend met de verrader. Er volgen nieuwe terreuraanslagen van de IRA en contraterreur van de Britten. Als er een wapenstilstand wordt getekend tussen Michael Collins (de leider van Sinn Féin) en de Britse regering, is de blijdschap van korte duur. Het verdrag geeft de Ieren slechts gedeeltelijke economische zelfstandigheid: ze moeten loyaal blijven aan de Engelse kroon en Noord-Ierland blijft deel uitmaken van het Verenigd Koninkrijk. Damien is ontevreden met het resultaat, terwijl broer

Teddy denkt dat dit het best haalbare resultaat is. Hun verdeeldheid staat symbool voor die van het Ierse volk. Als beide groepen geweld gaan gebruiken tegen elkaar is de burgeroorlog een feit. In de climax van de film ontkomen ook de broers niet aan hun lot. Tijdens een overval op een Ierse legerbarak wordt Damien opgepakt. Teddy, inmiddels officier in het nieuwe Ierse leger, smeekt hem om informatie omdat hij anders

Huub Oattes is oud-redacteur van Kleio en docent aan het Petrus Canisius College in Alkmaar

The Wind That Shakes the Barley (2006)
Regisseur: Ken Loach
Screenplay: Paul Laverty
Duur: 124 minuten

zal worden gedood, maar Damien heeft zijn keuzes gemaakt...

Geslaagd?

Ik was onder de indruk van het emotionele drama. Regisseur Loach had alle toeschouwers in zijn greep gekregen door de combinatie van adembenemend mooie beelden van Ierland en de heftige acties en emoties die voortkwamen uit principiële politieke keuzes. Op knappe en indringende wijze verfilmt hij het dilemma te moeten kiezen tussen persoonlijk- en algemeen belang, tussen aanpassing en verzet, tussen gematigdheid en extremisme, tussen familie of land. De toekenning van de Gouden Palm in Cannes in 2006 is verdiend. Maar hoe zit het met de historische betrouwbaarheid? Loach heeft met *The Wind That Shakes the Barley* geen historische documentaire willen maken en kiest, zoals altijd, duidelijk partij. Hij zet de Britten neer als racistische, imperialistische onderdrukkers en steekt zijn sympathie voor

de verzetsstrijders niet onder stoelen of banken. Hij laat de kijker geen keus: de Britten zijn de 'bad guys' en de Ieren de 'good guys'. Deze zwart-wit benadering leidde in eigen land tot voorspelbare kritiek in enkele tabloids (zo noemde *The Sun* hem een 'landverrader') en in Ierland tot de eveneens voorspelbare lof. Vanuit historisch perspectief blijft de film nogal plat, vanwege de eendimensionale benadering van de Britten en vanwege de impliciete belichting van politieke gebeurtenissen. Zo is er sprake van een wapenstilstand, politici, een verdrag, de nieuwe staat in plaats van het Anglo-Ierse Verdrag, Lloyd George of de Ierse Vrijstaat. Voor wie de voorkeur geeft aan deze meer feitelijke benadering van het conflict is de film *Michael Collins* (regisseur Neil Jordan, 1996) geschikter. Hierin worden juist de militaire en politieke consequenties van het Iers nationalisme sterk aangezet en is er veel aandacht voor de Paasopstand, het totstandkomen van de

Ierse Vrijstaat, de politieke strijd tussen Collins en De Valera. Het leidt tot een vollediger beeld van het conflict, maar ook tot meer afstand en minder betrokkenheid van de toeschouwer.

Bruikbaar in het onderwijs?

Als *The Wind That Shakes the Barley* gebruikt wordt in de geschiedenisles, dan zal dat zijn om het begrip nationalisme te verduidelijken. Het begrip nationalisme is lastig voor leerlingen en wordt in schoolboeken doorgaans uitgelegd aan de hand van bekende voorbeelden zoals het negentiende-eeuwse nationalisme in Duitsland, Italië en de Balkan of het uiteenvallen van Joegoslavië en de dekolonisatie in Afrika in de twintigste eeuw. Maar zou nationalisme ook uitgelegd kunnen worden met het Ierse onafhankelijkheidsstrijd als voorbeeld? En zou *The Wind That Shakes the Barley* dan een rol kunnen spelen? Ik meen dat dat kan. De basisgegevens zijn herkenbaar en tonen

WAT VONDEN LEERLINGEN VAN DE FILM?

Tara (17) uit 5H en Eva (16) uit 5V zijn het erover eens: 'Wow, wat een indrukwekkende film!'

Tara: 'Omdat ik eigenlijk niets wist over de Ierse onafhankelijkheidsstrijd, was het vooral in het begin van de film niet altijd duidelijk waar het om draaide. Waarom de Engelsen zo gewelddadig waren en waar de Ierse mannen het precies over hadden begreep ik pas gaandeweg de film.'

Eva en Tara zijn het erover eens welke scènes ze het indrukwekkendst vonden: de marteling van Teddy en de executie van Damien.

Eva: 'Als de groep gevangen wordt genomen door de Engelsen, wordt Teddy gedwongen om informatie te geven. Als hij weigert worden zijn nagels uitgetrokken. Zijn kameraden die verderop zaten in een andere cel horen hem schreeuwen van de pijn. Daardoor werden ze nog kwader en kregen het nog zwaarder. Je zag dat ze niet wilde toegeven aan hun angst en vasthielden aan hun idealen. Zij begonnen een Iers lied te zingen, waarmee ze Teddy hielpen stand te houden en ondertussen zongen zij zich zelf moed mee in. Een prachtige scène, met veel gevoel dat mij echt raakte.'

Tara: 'Ik zou deze scène kiezen om in de klas te laten zien als het gaat over onderdrukking en verzet.'

op een algemeen patroon. Een natie voelt zich onderdrukt en komt daar tegen in opstand, wat leidt tot strijd met de bezetter en dit resulteert in een vorm van onafhankelijkheid. De Ierse strijd is een geschikt voorbeeld en de besproken film kan hierbij van pas komen. Voor mij werkt dat als volgt. *The Wind That Shakes the Barley* biedt ondanks zijn historische beperkingen een toegevoegde waarde als het gaat om het zich inleven in persoonlijke gevolgen van (politieke) keuzes. Kijken naar de innerlijke strijd die mensen moeten voeren bij het maken van keuzen leidt ook tot reflectie bij de kijker: Zou ik dezelfde keuzes maken als de hoofdrolspelers? Waarom wel of niet? Tot hoever zou ik gaan? Door algemene begrippen als vrijheid, onderdrukking en verzet te herleiden tot herkenbare, persoonlijke standpunten, is het makkelijker om er betrokken over te spreken met je leerlingen.

Hoe is de film in te zetten?

Mits goed ingeleid in de historische achtergrond van de Ierse onafhankelijkheidsstrijd, biedt *The Wind That Shakes the Barley* aanknopingspunten voor gebruik in de les, voor inleving, kritische beschouwing, reflectie en

transfer. Met behulp van enkele vragen maak ik dat duidelijk:

- Welke gebeurtenissen leidden Damien ertoe om uiteindelijk te kiezen voor de weg van het geweld? Waarom zijn sommigen bereid tot het sluiten van compromissen en anderen niet?

- Geeft de film niet een te eenzijdig en romantisch beeld? Is de zachtvaardige, sympathie oproepende Damien niet eigenlijk een fundamentalistische terrorist die uiteindelijk bereid is ook zichzelf op te offeren? Wat zegt de verfilming over het standpunt van de regisseur over de Ierse kwestie?

- Wat zou ik doen als ik in een vergelijkbare situatie terecht zou komen? Hoe ver reikt mijn loyaliteit? Wat is er nodig om van mij ook een gewelddadig persoon te maken? Heb ik daar een standpunt over?

- In hoeverre zijn de getoonde relaties en mechanismen tussen onderdrukking en verzet in Ierland aan het begin van de twintigste eeuw ook van toepassing op andere nationalistische conflicten?

Is er geen tijd voor het vertonen van de hele film? Er zijn voldoende korte scènes die sterk genoeg zijn

om te gebruiken. Te denken valt hierbij aan:

- De openingsscène waarbij de Britse militairen die Ierse jonge mannen straffen voor het gebruik van hun eigen taal en het spelen van hun nationale spel als voorbeeld van culturele onderdrukking, bron van verzet tegen de overheerser.

- De executie van de IRA verrader door Damien als voorbeeld van de innerlijke strijd die gevoerd moet worden tussen persoonlijke gevoelens en het algemeen belang.

- De gruwelijke nagelscène als voorbeeld van keiharde repressie van de opstandelingen en hun wraakreactie in de vorm van een bloedige en genadeloze hinderlaag.

- De discussie in de pub tussen voor- en tegenstanders van het (Anglo-Ierse) verdrag: hebben we met onze acties genoeg doelen bereikt en moeten we nu stoppen of moeten we doorgaan tot we al onze doelen hebben bereikt? Met andere woorden de strijd tussen realisme en fundamentalisme: accepteren we dit compromis of gaan we door tot het bittere eind?

- De uiterste consequentie van ingenomen standpunten: broedermoord, tragisch symbool voor het uitbreken van een burgeroorlog na een aanvankelijk gezamenlijk gevoerde strijd.

Regisseur Ken Loach (1936) staat bekend om zijn sociaal realistische stijl. Hij maakte al eerder een film over de Britse bemoeienis in Ierland. *Hidden Agenda* (1990) is een politieke thriller over de aanpak van de IRA door de Britse overheid ten tijde van Margaret Thatcher. De socialist Loach zet die overheidsrol neer in gitzwarte kleuren, waarvoor hij in rechtse kringen tot 'IRA lover' bestempeld werd.

Meer filmtitels en achtergrondinformatie over de periode van de 'Troubles' te vinden op: <http://cain.ulst.ac.uk/>

